

Nálezové súbory z germánskych sídlisk na juhozápadnom Slovensku s prítomnosťou mincí z druhej polovice 3. storočia

VELKÝ MEDER, OBJEKT 301/03

VLADIMÍR VARSÍK

Charakteristika náleziska a jeho výskum

Germánske sídlisko vo Veľkom Mederi je známe od roku 1988. Nachádza sa na Žitnom ostrove, južne od rovnomenného mestečka, vo vzdialenosti asi 7 kilometrov od hlavného toku Dunaja. Samotná archeologická lokalita sa rozprestiera na troch dunovitých vyvýšeninách, navzájom oddelených zaniknutým riečnym meandrom, uprostred rozsiahlej zníženej dunajskej inundácie. Najbližšími limitnými kastelmi na protiľahlom južnom brehu Dunaja boli Ad Statuas (dnes Ács-Vaspuszta) a Arrabona (dnes Győr). Oba sú od barbarského sídliska vzdušnou čiarou vzdialené 15 až 16 km.

Na základe výsledkov systematickej prospekcie uskutočnenej v roku 1997 možno rozsah plochy kvádskeho sídliska vymedziť na 6 – 8 hektárov. Záchranným a systematickým archeologickým výskumom sa v rokoch 1988 – 1992 preskúmala plocha asi 0,7 hektára. Počiatky germánskej osady siahajú do doby pred markomanskými vojnami, pravdepodobne niekde k polovici 2. storočia. Výrazný rozmach osídlenia vo Veľkom Mederi zaznamenáva po markomanských vojnách a jeho vývoj možno sledovať až po koniec doby rímskej v druhej polovici 4. storočia (Varsík 2003, 2004).

V roku 2003 sa na nálezisku uskutočnil krátky prírodovedne zameraný doplnkový výskum.¹ Jeho cieľom bolo predovšetkým získať archeobotanické pramene, na základe ktorých by si bolo možné vytvoriť jasnejšiu predstavu o spektre pestovaných kultúrnych rastlín, ako aj o paleoekológii okolitej krajiny. Na tento účel sa odkryli tri germánske polozemnice a výplň dvoch z nich bola systematicky preplavená (Hajnalová – Varsík v tlači). Zhodou okolností sa v jednej z týchto polozemníc (objekt 301/03) podarilo nájsť aj dve mince z 3. storočia a pozoruhodný keramický súbor, ktorý sa stal predmetom pojednania tohto príspevku.

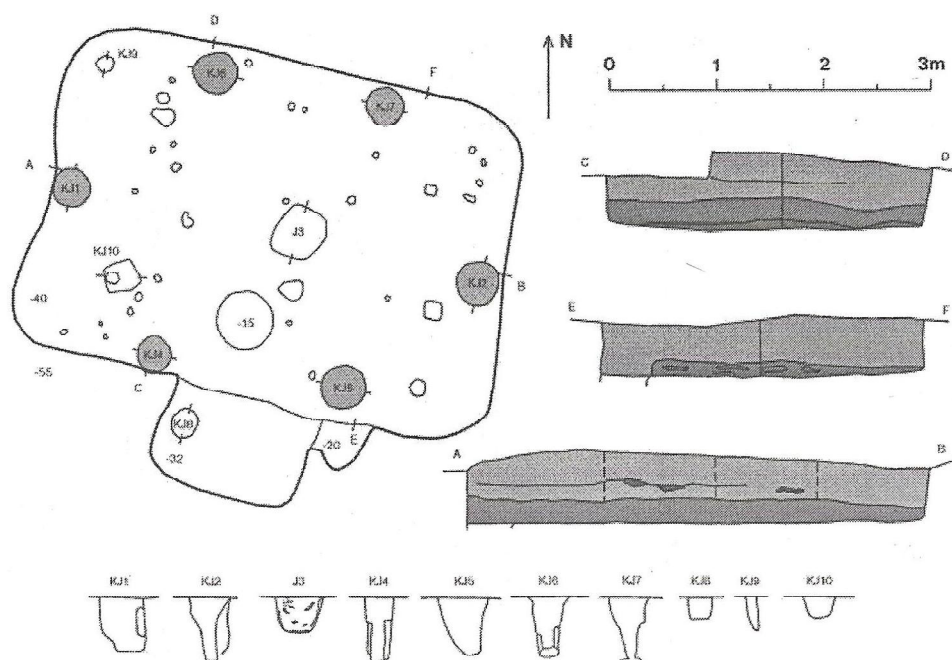
Polozemnica 301/03

Obdĺžniková polozemnica (obr. 2) s vchodovým výklenkom v dlhšej južnej stene mala šesť nosných kolov usporiadaných do schémy šesťuholníka (rozmery v úrovni zistenia v hĺbke 0,55 m od súčasného terénu: 4,5 x 3,1 m; hĺbka 0,5–0,72 cm; plocha dlážky vrátane vchodu 15,04 m²). V interiéri pred vchodom bola okrúhla misovitá priehlbina, ktorej funkcia nie je známa. Jama J3 v strede interiéru sa nachádzala v línii hlavnej osi stavby a jej sedlovej strechy. Napriek tomu zrejme neslúžila na zapustenie nosného kolu, ale skôr na odloženie zásob či predmetov, pretože jej stenám a dnu bola venovaná zvýšená pozornosť, keďže boli vymazané jemnou ílovitou hlinou. Taktiež jej hĺbka zaostávala za hĺbkou

Obr. 1 Veľký Meder. Plán náleziska s vyznačenými plochami výskumu v rokoch 1988–1992 a 2003. Raster predstavuje rozsah osídlenia v dobe rímskej na základe výsledkov systematickej prospekcie v roku 1997

ostatných kolových jám. Nosné kolové jamy (KJ1–KJ6) boli vykopané 0,5–0,6 m pod úroveň dlážky. V niektorých prípadoch sa v profile (KJ2, KJ4, KJ6) výkopovej jamy farebne prejavil aj samotný kôl (obr. 2). Ich dno bolo ploché, čo svedčí o tom, že drevený kôl býval vložený do vopred vykopanej jamy a následne spevnený udusanou hlinou a sprašou. V kolových jamách 6 a 7 sa v profile na dne nachádzal úzky horizontálny pás, ktorý by

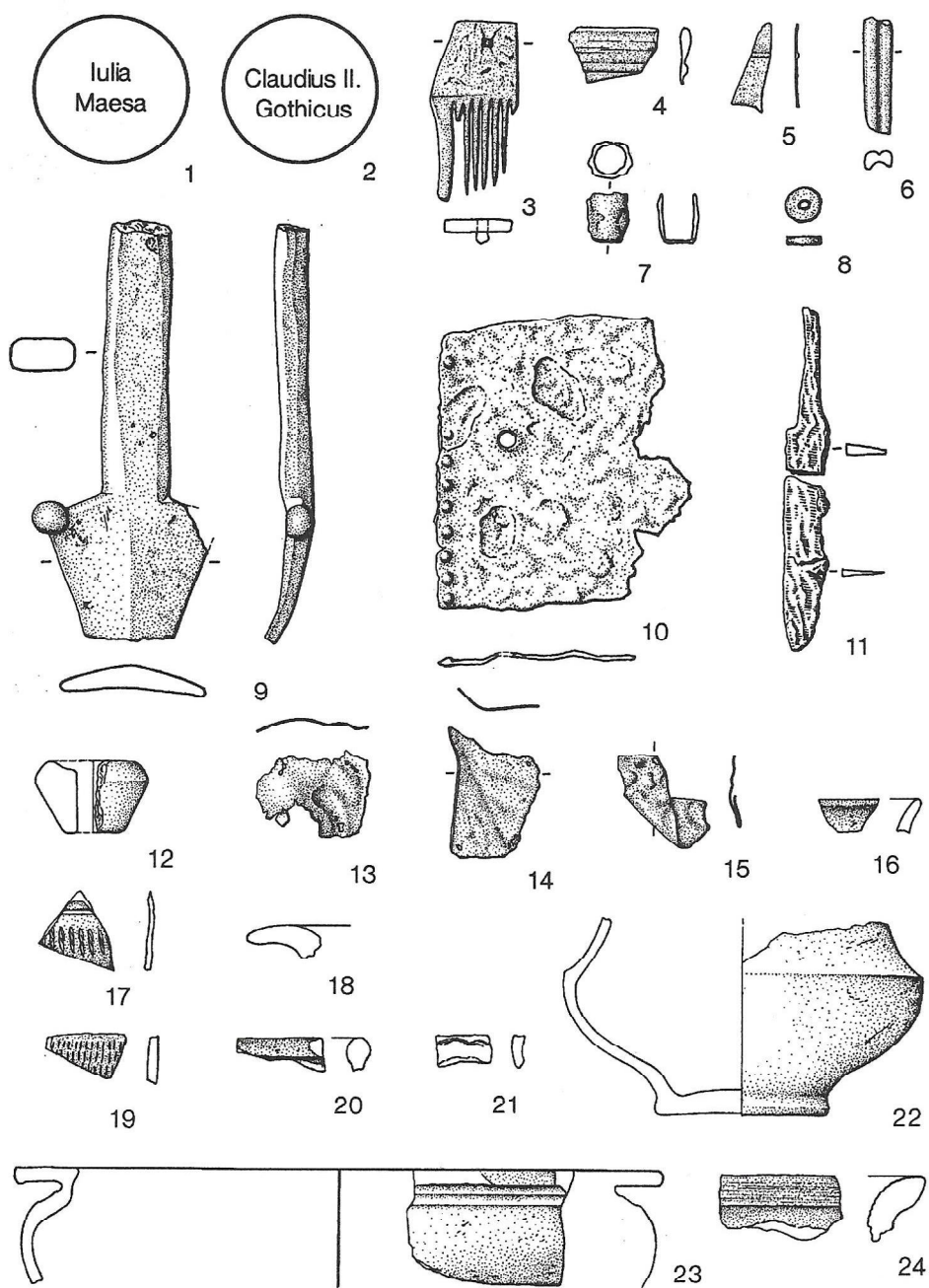
Obr. 2 Veľký Meder, Vámosek. Polozemnica 301/03, pôdorys a profily

mohol byť pozostatkom dosky podloženej pod kôl. Podobné drevené podložky sa podkladali asi v snahe spomaliť proces odhnívania zahĺbenej konštrukcie stavby. Dlážka chaty nemala výmaz a bola do nej zahĺbená spleť drobných jamiek. Podobné jamky sa zvyknú interpretovať ako pozostatok vnútorného zariadenia polozemnice.

Mince a ďalšie drobné nálezy

Vo výplni polozemnice 301/03 sa našli až dve rímske mince. Obe láskavo určila E. Kolníková (Hunka – Kolníková 2004, 77). Staršiu razbu reprezentuje sestercius Iulie Maesy, vyrazený v Ríme v roku 219. Minca je zámerne polená a pozornosť si zasluhuje skutočnosť, že ide už o piatu polenú mincu zo sídliska Veľký Meder (v roku 1997 sa našli štyri polené bronzy Gordiana: Hunka – Kolníková 1999, 63). Druhá minca z chaty 301/03 je antoninianom Claudia II. Gothica, z obdobia jeho vlády v rokoch 268 – 270. Taktiež pochádza z mincovne v Ríme.

Ostatné drobné nálezy z objektu 301/03 nepredstavujú typy, ktoré by významne prispievali k presnejšiemu datovaniu celého nálezového súboru. Vo všeobecnosti do mladšej doby rímskej možno zaradiť úlomok platničky trojvrstvého kosteného hrebeňa (obr. 3: 3). Súčasťou náhrdelníka boli drobná terčovitá perlička vyrezaná z mušle (obr. 3: 8), poškodený bronzový vedierkovitý závesok (obr. 3: 7) a perla zo zelenej sklovitej pasty, ktorá je pozdĺžne zlomená (obr. 3: 6). Posledne menovaná perla s hviezdovitým prierezom patrí k typu Tempelmann-Mączyńska XVIII, 183, ktorý sa v rámci doby rímskej vyskytuje od neskorého stupňa B2 až po stupeň C2 (Tempelmann-Mączyńska 1985, 45). Okrem viacerých fragmentov bronzového plechu (obr. 3: 13–15) sa v polozemnici vyskytol

Obr. 3 Veľký Meder, Vámosteľ, polozemnica 301/03. 1-2, 7, 9, 13-15 bronz; 3 kost; 4-6 sklo; 8 mušľa; 10-11 železo; 12 hlina; 16-24 keramika. Mierka: 8 = 2:3; 3-7, 9-15 = 1:2; 16-24 = 1:3.

aj úlomok masívneho ucha s trojuholníkovou atášou ukončenou guľovitými nástavcami (obr. 3: 9). Pochádza z bronzovej kanvice alebo z džbánu. O vyššej stolovej kultúre obyvateľov sídliska svedčia zlomky sklenených pohárov pravdepodobne panónskej proveniencie (obr. 3: 4–5). Zo železných predmetov sa zachoval rozlomený nožík (obr. 3: 11) a štvoruholníkové kovanie skrinky s jedným otvorom pre nit a s perlovcovým okrajom (obr. 3: 10). Medzi drobné nálezy patrí aj jeden praslen (obr. 3: 12) a hlinené závažie.

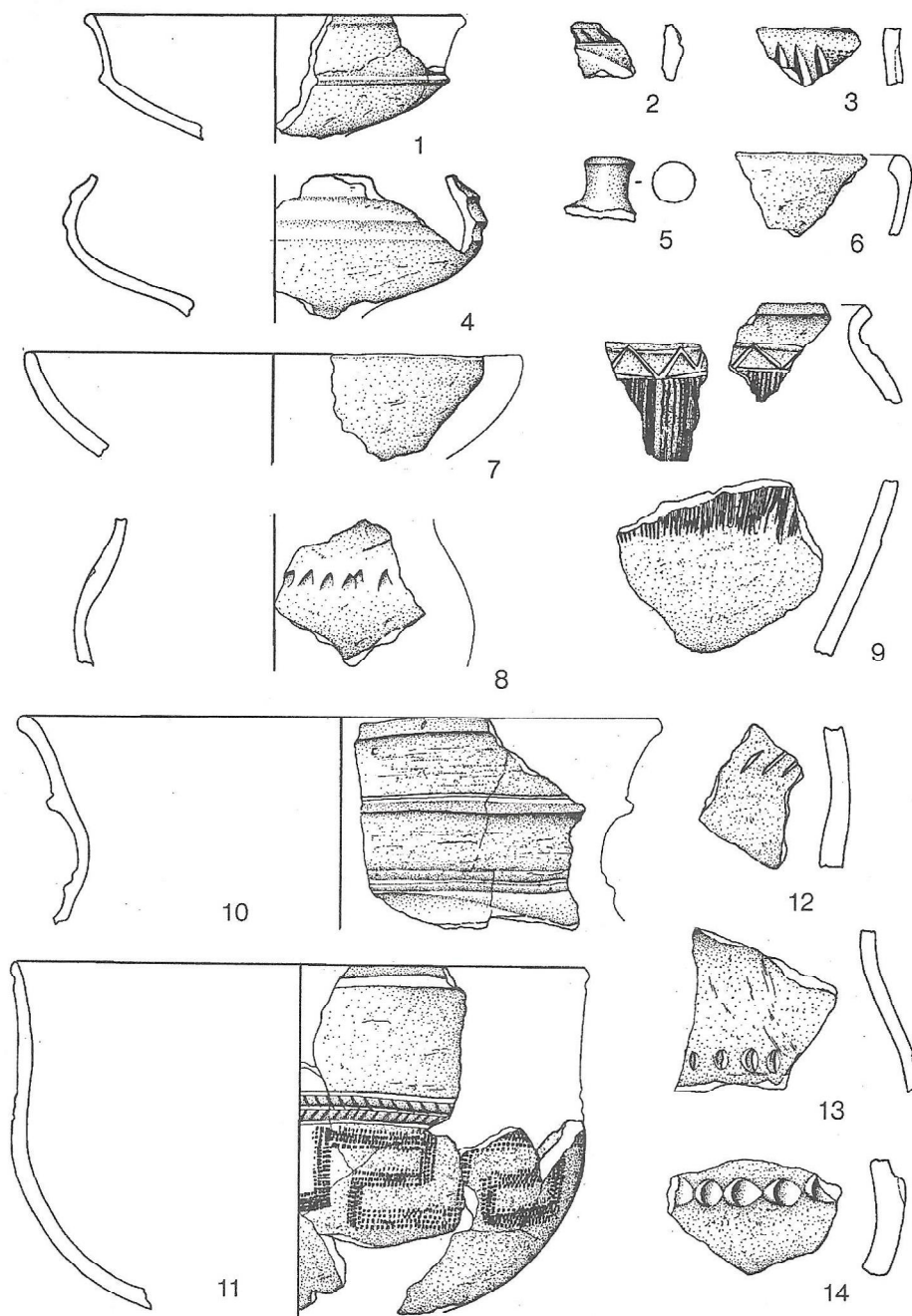
Komentár ku keramickému súboru

Keramický nálezový celok získaný z výplne polozemnice 301/03 obsahoval spolu 693 úlomkov nádob. Z nich až 112 fragmentov predstavovala praveká, najmä neolitická intrúzia. Tento vysoký podiel (16 percent) bol daný tým, že germánske polozemnice boli zapustené do sídliskovej vrstvy z mladšej doby kamennej. Do doby rímskej patrilo spolu 581 úlomkov (hmotnosť 6742 g). Z nich 70 jedincov (hmotnosť 556 g) prináležalo rímskemu keramickému importu a 511 kusov (hmotnosť 6 186 g) domácemu hrnčiarskemu tovaru. Podiel importu v polozemnici 301/03 teda predstavoval 12 percent v počte úlomkov (= 8 percent podielu hmotnosti).

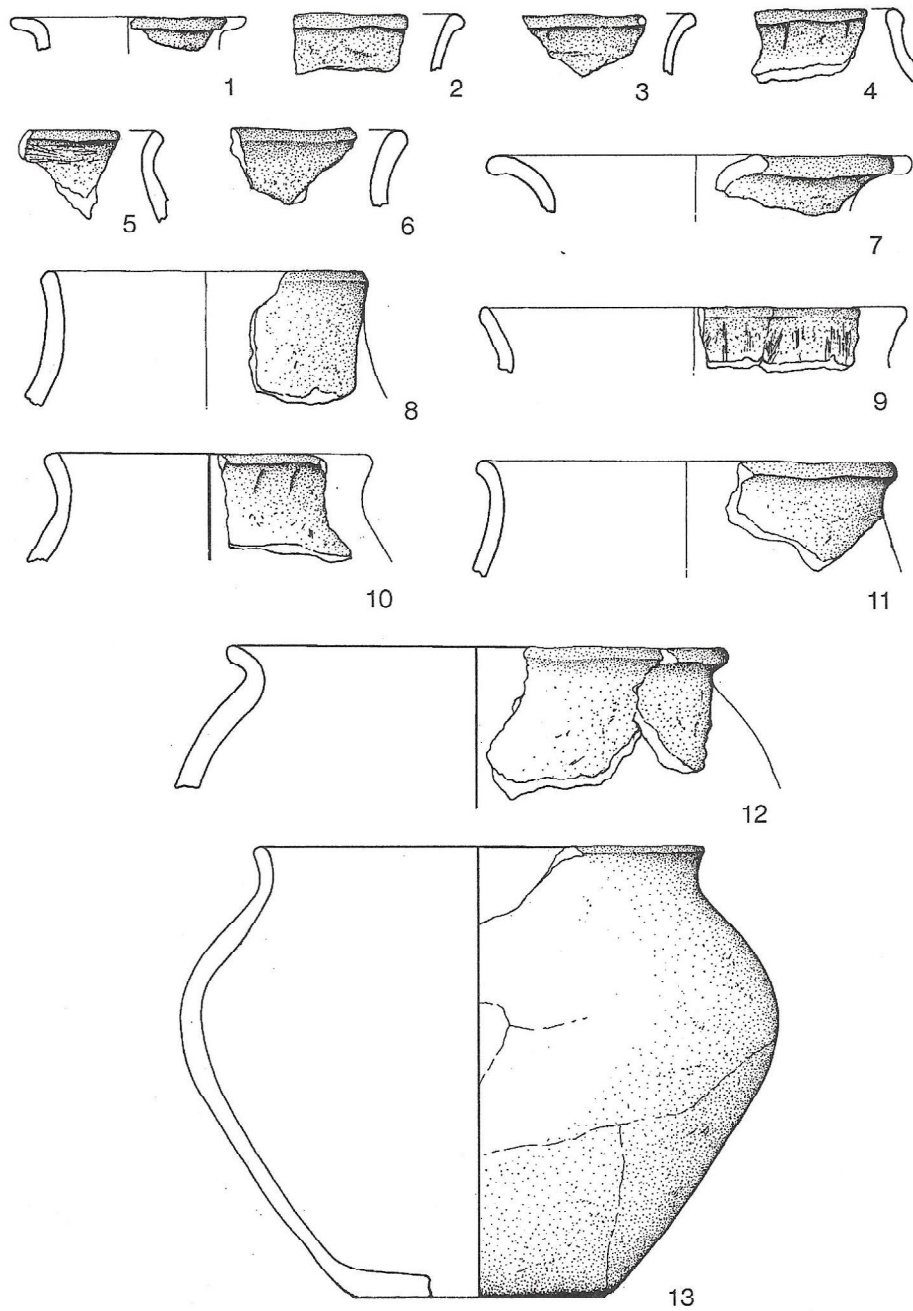
V rámci importovaného riadu prevažuje panónska keramika, s výnimkou dvoch celkom drobných fragmentov terry sigillaty (vyobrazený je len jeden – obr. 3: 16). Tenkostenný zlomok s hnedočiernym poťahom reprezentuje tzv. raetsky tovar, resp. jeho panónsku napodobeninu (obr. 3: 17). Väčšina hrnčiarskych nálezov panónskeho pôvodu predstavuje drobné atypické úlomky riadu vyrobeného z hliny tehlovej farby, miestami s oranžovo až červeno maľovaným alebo engobou potiahnutým povrchom (obr. 3: 18–19). Do ďalšej skupiny patria nádoby zo sivej jemnej hliny s čiernym poťahom (obr. 3: 20). Sivý kuchynský riad z piesčitej hliny a s drsným povrchom reprezentuje okrem menej výrazných jedincov (obr. 3: 24) aj misa s plochým okrajom (obr. 3: 23) typu 19,2 podľa carnuntského triedenia B. Petznek. Tento typ sa podľa autorky vyskytuje v období po markomanských vojnách až hlboko do 3. storočia (Petznek 1998, 250–251, Faltaf. 3: Typ 19.2). Chronologicky významný je výskyt dvoch úlomkov z tela žltoglazovaných trecích misiek (mortárií – nevyobrazené, pozri katalóg).

V domácej kvádskej hrnčiarskej produkcii z polozemnice 301/03 nachádzame početnú skupinu nádob, ktoré sa svojím výzorom a ornamentikou hlásia ešte do staršieho stupňa mladšej doby rímskej (stupeň C1). Platí to najmä pre v ruke modelované nádoby s kvalitne vylešteným alebo tuhovaným povrchom. Pozornosť si zasluhujú fragmenty malej vázy a misky s lištovitým lomom (obr. 3: 22, 4: 1), horná časť väčšej vázovitej nádoby alebo teriny s lievikovite roztvoreným ústím, dvojicou plastických líšt na hrdle, pod ktorými sa nasadzuje výzdoba šikmých žliabkov (obr. 4:10), hrnček s lomenicou na hrdle a so zvislým hrebeňovaním (obr. 4: 9), ako aj fragment nádoby s horizontálnym žliabkovaním (obr. 4: 4). Z viacerých fragmentov sa podarilo zrekonštruovať takmer celú hlbokú misu, ktorá svojím stvárnením napodobňuje formu terry sigillaty Drag. 37 (obr. 4: 11). Pod dvojitou a presekávanou plastickou lištou je ozubeným kolieskom nanosený bežiaci meander. Datovanie vzniku tejto nádoby by nemalo prekračovať hornú hranicu stupňa C1, t. j. dobu okolo alebo po polovici 3. storočia. Žiaľ, jej paralely zo žiarových hrobov na juhoslovenských pohrebiskách v Abraháme (hrob 91 – Kolník 1980, Taf. XXX: 91a) a v Bešeňove (novozískaný hrob – Ruttkay 1996, 150, obr. 115: 1) nie sú sprevádzané chronologicky citlivými nálezmi.

V menšej miere sa v súbore z polozemnice 301/03 vyskytujú aj nálezy, ktoré by sa podľa doterajších poznatkov mali objavovať až od stupňa C2 mladšej doby rímskej.² Okrem už zmienených úlomkov importovaných glazovaných mortárií to platí aj pre drobný fragment germánskej nádoby s pásom rytej vlnovky, ktorá bola vyrobená na hrnčiarskom kruhu

Obr. 4 Veľký Meder, Vámostelek, polozemnica 301/03. Keramika. Mierka 1:3.

Obr. 5 Veľký Meder, Vámosteľ, polozemnica 301/03. 1–13 keramika. Mierka 1:3.

(obr. 3: 21). Aj medzi hrubšou germánskou keramikou vyrobenou v ruke, ktorú reprezentujú najmä nezdobené kuchynské hrnce (obr. 5: 1–13), nachádzame prvky charakteristické pre pokročilejšie obdobie mladšej doby rímskej. Ako príklad slúži hrniec so šikmo odsadeným okrajom (obr. 5: 9; k datovaniu týchto tvarov – Tejral 1990, 18–21).

Záver a datovanie

Prevažnú časť nálezového súboru z polozemnice 301/03 vo Veľkom Mederi tvorí keramika, ktorú možno datovať do rámca mladorímskeho stupňa C1. Patria sem nádoby, ktoré boli vyrobené pravdepodobne ešte v prvej polovici a okolo polovice 3. storočia. Z tohto rámca nevybočujú ani dva drobné úlomky terra sigillata a ďalšie hrnčiarske produkty panónskeho pôvodu. Takéto datovanie do istej miery podporuje aj minca Iulie Maesy z roku 219, a to aj napriek tomu, že medzi dobou jej razby v Ríme a momentom, kedy sa dostala do zeme na území severne od Dunaja, mohol uplynúť aj dlhší časový úsek. Aj keď v menej výraznej miere, predsa však náš súbor obsahuje komponenty, ktoré podľa doterajších poznatkov mohli vzniknúť až v druhej polovici 3. storočia (úlomky glazovaných mortárií a fragment germánskej nádoby vyrobenej na kruhu). Minca Claudia II. Gothica z rokov 268 – 270 predstavuje hornú chronologickú hranicu celého nálezového komplexu. Keramický súbor z chaty 301/03 sa teda vytváral pomerne dlhú dobu v rámci takmer celého 3. storočia. Z toho vyplýva, že polozemnica 301/03 stratila svoju funkciu už v prvej polovici 3. storočia, pričom zostala otvorená a jej zahĺbená časť bola len pozvoľne zanášaná sídliskovým odpadom. Druhou možnosťou je, že chata zanikla až v poslednej tretine 3. storočia a zasypaná bola odpadom, ktorý sa dlhší čas vytváral na inom mieste. Minca z rokov 268 – 270 sa do súboru dostala až v poslednej fáze jeho hromadenia a chata bola definitívne zanesená čoskoro po jej razbe, ešte v poslednej tretine 3. storočia.

Katalóg nálezov

Z priestorových dôvodov sa v katalógu a na tabuľkách nachádza len výber nálezov. Kompletný katalóg nálezov bude zverejnený v príspevku Hajnalová – Varsik v tlači.

Obr. 3

1. Minca, Iulia Maesa, sestercius polený, mincovňa Rím (219). RIC IV-2, 61 Nr. 414. Určenie: E. Konfková.
2. Minca, Claudius II. Gothicus, antoninianus, mincovňa Rím (268 – 270). RIC V-1, 214 Nr. 43. Určenie: E. Kolníková.
3. Kostný trojdielny hrebeň, zlomok strednej platničky so železným nitom. Zach. dí, 1,4 cm.
4. FO, sklenený pohár s plastickou lištou pod okrajom, zelenkavé sklo.
5. FS, sklenený pohár s plastickou lištou, biele sklo.
6. Sklenená perla, úlomok, zelené sklo. Zach. dí, 3 cm.
7. Závesok vedierkovitý, bronz. Pr. 1,1 cm, V. 1,2 cm.
8. Perla terčovitá, mušľa (?). Pr. 0,7 cm.
9. Ucho z bronzovej nádoby (krčah alebo kanvica), trojuholníková ataša s guľovitými nástavcami. Úlomok. Zach. dí, 11 cm.
10. Kovanie štvoruholníkové s jedným otvorom pre nit a s perlovcovým okrajom, úlomok, železo. Š. 7,6 cm.
11. Nôž, železo. Dí, 9 cm.
12. Praslen, hlina, úlomok, sivý. Pr. 3 cm.
13. Plech, fragment, bronz.
14. Plech, fragment, bronz.
15. Plech, fragment, bronz.
16. FO, terra sigillata, hladká.
– FS, terra sigillata, hladká.
17. FS, provinciálno-rímsky, žltý s hnedočiernym poťahom. Raetsky tovar – napodobenina.

18. FO, provinciálno-rímsky, tanier/misa s vyhnutým okrajom, tehlový s oranžovým poťahom.
19. FS, provinciálno-rímsky, tehlový s červeným maľovaním, výzdoba radielkom.
20. FO, provinciálno-rímsky, misa, sivá s čiernym poťahom.
21. FS, germánsky tovar na kruhu, hnedý, jemná hlina so sivým povrchom, viacnásobná vlnovka.
22. FS, FD, misa so zalomenou stenou, spodná časť, čierna, hrubá hlina s tuhovaným povrchom. Pr. dna 4,6 cm.
23. FO, provinciálno-rímsky, misa s horizontálnym okrajom, sivá drsná. Pr. okr. 22 cm.
24. FO, provinciálno-rímsky, Hrniec s von vyhnutým okrajom, sivý, drsný, na vnútornom okraji hrebeňovanie.
 - FS, provinciálno-rímsky, prstencová miska (neskorý variant), sivá so sivým poťahom.
 - 2 x FS, provinciálno-rímsky, mortárium, žlté, glazované.

Obr. 4

1. FO, FS, misa so zalomenou stenou, sivočierna, jemná hlina s hladným a tuhovaným povrchom. Pr. okr. 15 cm.
2. FS, čierny, jemná hlina s hladným povrchom, presekávaná plastická lišta, šikmý žliabok.
3. FS, čierny, jemná hlina s tuhovaným povrchom, šikmé brázdy, jemné vpichy.
4. FS, čierny, jemná hlina s tuhovaným povrchom, horizontálne žliabky.
5. Pokrievka (?), čierna, jemná hlina s tuhovaným povrchom.
6. FO, misa so zatiahnutým okrajom, čierna, jemná hlina s tuhovaným povrchom.
7. FO, misa so zatiahnutým okrajom, čierny, jemná hlina s lešteným povrchom. Pr. okr. 19 cm.
8. FS, sivý, jemná hlina s hladným povrchom, trojuholníkové vpichy.
9. FO, FS, hrnček, sivohnedý, hrubá hlina s hladným povrchom, rytá lomenica a zvislé hrebeňovanie.
10. FO, FS, váza/terina, čierna, jemná hlina s tuhovaným povrchom, plastické lišty, pod nimi šikmé žliabky. Pr. okr. 25 cm.
11. FO, FS, hlboká misa, čierna, jemná hlina s tuhovaným povrchom, dvojité presekávaná lišta, pod ňou motív meandra nanesený ozubeným kolieskom. Pr. okr. 22 cm.
12. FS, sivý, hrubá hlina s hladným povrchom, šikmé zárezy.
13. FS, sivohnedý, hrubá hlina s hladným povrchom, vpichy prstom.
14. FS, hnedočierny, hrubá hlina s drsným povrchom, vpichy prstom.

Obr. 5

1. FO, hrnček s horizontálne odsadeným okrajom, sivý, jemná hlina s drsným povrchom. Pr. okr. 7,5 cm.
2. FO, sivý, jemná hlina s drsným povrchom.
3. FO, sivý, jemná hlina s drsným povrchom.
4. FO, sivý, hrubá hlina s lešteným povrchom.
5. FO, sivý, jemná hlina s drsným povrchom.
6. FO, čierny, hrubá hlina s drsným povrchom.
7. FO, hrniec, sivý, hrubá hlina s drsným povrchom. Pr. okr. 15 cm.
8. FO, hrniec, sivý, jemná hlina s drsným povrchom. Pr. okr. 12 cm.
9. FO, hrniec so šikmo odsadeným okrajom, sivý, hrubá hlina s drsným povrchom. Pr. okr. 16,5 cm.
10. FO, hrniec, sivý, hrubá hlina s lešteným povrchom. Pr. okr. 12 cm.
11. FO, hrniec, sivý, jemná hlina s hladným povrchom. Pr. okr. 16,5 cm.
12. FO, hrniec, sivočierny, jemná hlina s hladným povrchom. Pr. okr. 19 cm.
13. FO, FS, FD, hrniec, hnedočierny, hrubá hlina s hladným povrchom. Pr. o. 17,5 cm, v. 17 cm, pr. dna 10 cm.

POZNÁMKY

- ¹ Výskum a jeho vyhodnotenie sa uskutočnilo v rámci Návratového štipendia, ktoré v roku 2003 pridala Nadácia Alexandra von Humboldta v Bonne (SRN) autorovi príspevku. Nadácii patrí srdečná vďaka za umožnenie realizovať tento výskumný projekt.
- ² V ponímaní J. Tejrala leží hranica medzi stupňami C1 a C2 v období okolo roku 270 (Tejral 1975, 3). K podobnému datovaniu dospel K. Godlowski – okolo polovice 3. storočia alebo tesne po nej (Godlowski 1992, 49) a v rámci českého regiónu sa k nemu pripája aj E. Droberjar (1999, 20–21).

LITERATÚRA

- DROBERJAR, E. 1999: Od plaňanských pohárů k vinařické skupině (Kulturní a chronologické vztahy na území Čech v době římské a v časní době stěhování národu). Sborník Národ. Muz. Praha, Řada A – Historie, 53, 1–2.
- GODŁOWSKI K., 1992: Die Chronologie der jüngeren und späten Kaiserzeit in den Gebieten südlich der Sudeten und Karpaten. In: Probleme der relativen und absoluten Chronologie ab Latènezeit bis zum Frühmittelalter. Kraków, s. 23–54.
- HAJNALOVÁ, M – VARSÍK, V., v tlači: Archäologische und botanische Untersuchungen in der kaiserzeitlichen Siedlung von Veľký Meder. In: Mensch und Umwelt. Ökoarchäologische Probleme in der Frühgeschichte. 17. int. Symp. Grundprobleme der frühgeschichtlichen Entwicklung im mittleren Donauroaum. Wien im Druck.
- HUNKA, J. – KOLNÍKOVÁ, E. 1999: Prárasťky mincí v Archeologickom ústave SAV. AVANS 1997, Nitra, s. 58–65.
- HUNKA J. – KOLNÍKOVÁ E. 2004: Prárasťky mincí v Archeologickom ústave SAV v roku 2003. AVANS 2003, Nitra, s. 76–79.
- KOLNÍK T. 1980: Römerzeitliche Gräberfelder in der Slowakei I. Bratislava.
- PETZNEK, B. 1998: Römerzeitliche Gebrauchskeramik aus Carnuntum. Teil I. Carnuntum Jahrb. 1997, s. 167–323.
- RUTTKAY, M. 1996: Nové nálezy z Bešeňova. AVANS 1994, Nitra, s. 150–151.
- TEJRAL, J. 1975: Die Probleme der späten römischen Kaiserzeit in Mähren. Studie Arch. Ústavu ČSAV v Brně III/2. Praha.
- TEJRAL, J. 1990: Archäologischer Beitrag zur Erkenntnis der völkerwanderungszeitlichen Ethnostrukturen nördlich der mittleren Donau. In: Typen der Ethnogenese unter besonderer Berücksichtigung der Bayern, Teil 2, Hrsgb. H. Friesinger – F. Daim. Wien, s. 9–87.
- TEMPELMANN-MACZYŃSKA, M. 1985: Die Perlen der römischen Kaiserzeit und der frühen Phase der Völkerwanderungszeit im mitteleuropäischen Barbaricum. Römische-Germanische Forsch. 43, Mainz am Rhein.
- VARSÍK, V. 2003: Veľký Meder und Bratislava-Trnávka: zwei germanische Siedlungen im Vorfeld des pannonischen Limes (Befunde und Chronologie: eine Übersicht). In: Stadt und Landschaft in der Antike. Anodos – Suppl. 3, Trnava, s. 153–196.
- VARSÍK, V. 2004: Zur Entwicklung der quadischen Siedlung von Veľký Meder (SW-Slowakei). Štud. Zvesti AÚ SAV 36, s. 257–275.

Die Fundkomplexe von germanischen Siedlungen der Südwestslowakei mit Münzen aus der zweiten Hälfte des 3. Jahrhunderts

VEĽKÝ MEDER, OBJEKT 301/03

VLADIMÍR VARSÍK

Die germanische Siedlung in Veľký Meder ist seit dem Jahre 1988 bekannt. Sie befindet sich auf Žitný ostrov (Schüttinsel), etwa 7 km von der Donau ab, auf drei dünenartigen Anhöhen getrennt voneinander durch einen ehemaligen Flussmäander (Abb. 1), in mitten einer ausgedehnten Senke der Donau-Inundation. Die nächstliegenden Limes-Kastelle auf der südlichen Donauufer waren Ad Statuas (heute Ács-Vaspuszta) und Arrabona (heute Győr). Auf Grund der Resultate einer systematischen Prospektion durchgeführt im Jahre 1997 kann man das Flächenausmaß der quadischen Siedlung auf 6–8 ha abschätzen. Durch eine Rettungsgrabung und flächige archäologische Erforschung wurde in den Jahren 1988

– 1992 ein Areal von etwa 0,7 ha untersucht. Die Anfänge der germanischen Siedlung reichen in die Zeit vor den Markomannenkriegen zurück, wahrscheinlich zu der Hälfte des 2. Jahrhunderts. Einen deutlichen Aufschwung erweist die Besiedlung in Veľký Meder nach den Markomannenkriegen und ihre Entwicklung ist bis zu der ausgehenden römischen Kaiserzeit in der zweiten Hälfte des 4. Jahrhunderts verfolgbar (Varsik 2003, 2004).

Im Jahre 2003 wurde an der Fundstelle eine kurze naturwissenschaftlich orientierte Nachforschung durchgeführt. Zu diesem Zweck wurden drei germanische Grubenhäuser freigelegt und die Füllung aus zwei davon wurde systematisch mit Flotationsverfahren durchgesucht (Hajnalová – Varsik im Druck). In einem Grubenhaus (Objekt 301/03) kamen auch zwei Münzen aus dem 3. Jahrhundert sowie eine bemerkenswerte Keramikkollektion ans Licht. Das rechteckige Grubenhaus (Abb. 2) mit Eingangsnische in der längeren Südwand hatte die 6 Trapppfosten in einem Sechseck-Schema angeordnet.

In der Füllung des Grubenhauses 301/03 wurden zwei römische Münzen gefunden. Die ältere stellt einen Sesterz von Julia Maesa dar, geprägt in Rom im Jahre 219. Die Münze ist absichtlich halbiert und es verdient die Aufmerksamkeit, dass es bereits die fünfte halbierte Münze aus der Siedlung von Veľký Meder ist (Hunka – Kolníková 1999, 63). Die zweite Münze aus der Hütte 301/03 ist ein Antoninianus von Claudius II. Gothicus aus seiner Regierungszeit in den Jahren 268–270 (Hunka – Kolníková 2004, 77).

Die anderen Kleinfunde aus dem Objekt 301/03 stellen keine Typen dar, die zu einer präziseren Datierung des ganzen Befundes bedeutungsvoll beitragen würden. In die jüngere römische Kaiserzeit kann man das Fragment eines Dreilagenkammes einsetzen (Abb. 3: 3), Teile einer Halskette sind durch eine kleine Muschelperle (Abb. 3: 8), einen bronzenen eimerförmigen Anhänger (Abb. 3: 7) und eine Perle aus Glaspaste (Abb. 3: 6) vertreten. Im Grubenhaus befand sich auch ein massiver Bronzehenkel mit dreieckiger Attasche (Abb. 3: 9), Fragmente von Gläsern (Abb. 3: 4–5), ein viereckiger Kastenbeschlag mit Perlenrand (Abb. 3: 10) und andere Gegenstände.

Der Keramiksatz aus der Füllung des Grubenhauses 301/03 enthielt 581 Fragmente aus der römischen Kaiserzeit. 70 davon gehörten zu den römischen Importen während 511 Stück zur heimischen Töpferware. Der Anteil vom Import im Grubenhaus 301/03 repräsentierte somit 12 Prozent der Fragmentenzahl (= 8 Prozent des Gewichtsanteils).

Im Rahmen des importierten Geschirrs überwiegt die pannonische Keramik, mit einer Ausnahme von zwei winzigen Fragmenten von Terra Sigillata. Das dünnwandige Fragment mit braun-schwarzem Überzug repräsentiert die sog. raetische Ware bzw. deren pannonische Nachahmung (Abb. 3: 17). Die meisten Produkte pannonischer Herkunft sind kleine atypische Fragmente, bis auf eine Schüssel mit Flachrand (Abb. 3: 23) – Typ 19,2 nach der Carnuntum-Klassifikation von B. Petznek. Dieser Typ kam nach den Markomannenkriegen vor, tief bis ins 3. Jahrhundert hin (Petznek 1998, 250–251, Falltaf. 3: Typ 19,2). Chronologisch bedeutend erweist sich das Vorkommen von zwei Bruchstücken von gelbglasierten Mortaria.

In der quadischen Keramikproduktion aus dem Grubenhaus 301/03 finden wir eine große Gruppe von Gefäßen, die sich mit ihrer Gestalt und Ornamentik noch in die ältere Stufe der jüngeren römischen Kaiserzeit melden (Stufe C1). Es geht um handgeformte Gefäße mit qualitativ voll polierter oder graphitierter Oberfläche. Beachtenswert sind eine Vase und eine Schale mit leistenartigem Umbruch (Abb. 3: 22, 4: 1), der Oberteil von einem größeren vasenförmigen Gefäß mit Trichtermündung (Abb. 4: 10), ein Töpfchen mit Zickzacklinie am Hals und mit vertikalem Kammstrich (Abb. 4: 9) sowie ein Gefäßfragment

mit horizontaler Kannelierung (Abb. 4: 4). Aus einzelnen Fragmenten konnte man eine beinahe komplette Tiefschüssel rekonstruieren, welche die Form von Terra Sigillata Drag. 37 nachahmt (Abb. 4: 11).

In einem niedrigeren Maß kommen im Inventar aus dem Grubenhaus 301/03 auch Funde vor, die erst seit der Stufe C2 der späten römischen Kaiserzeit auftauchen sollten. Neben den erwähnten Fragmenten von importierten glasierten Mortaria gilt dies auch für ein kleines Fragment von einem scheibengedrehten germanischen Gefäß mit geritztem Wellenband (Abb. 3: 21).

Den Großteil des Fundkomplexes aus dem Grubenhaus 301/03 in Veľký Meder bildet die Keramik, die man in den Rahmen der Stufe C1 einsetzen kann. Aus diesem Rahmen weichen auch zwei winzige Fragmente von Terra Sigillata und andere Töpferprodukte panonischer Herkunft nicht aus. Solche Datierung wird ebenfalls durch eine Münze von Iulia Maesa aus dem Jahre 219 unterstützt. Außerdem enthält unser Befund Komponente, die laut unserer bisherigen Kenntnis erst in der zweiten Hälfte des 3. Jahrhunderts entstehen konnten. Die Münze von Claudius II. Gothicus aus den Jahren 268 – 270 repräsentiert die obere chronologische Grenze des gesamten Fundensembles. Der Keramiksatz aus der Hütte 301/03 hat sich also eine relativ lange Zeit im Rahmen beinahe des ganzen 3. Jahrhunderts gestaltet. Das Grubenhaus 301/03 verlor seine Funktion bereits in der ersten Hälfte des 3. Jahrhunderts, doch es blieb offen und dessen versenkter Teil wurde nur allmählich mit Siedlungsabfall eingefüllt. Die zweite Möglichkeit ist, dass die Hütte erst im letzten Drittel des 3. Jahrhunderts verödete und sie wurde mit Abfall zugeschüttet, der eine längere Zeit an einem anderen Ort entstanden ist. Die Münze aus den Jahren 268 – 270 gelangte in den Fundkomplex erst während der letzten Phase seiner Anhäufung und die Hütte wurde definitiv zugeschüttet bald nach ihrer Prägung, noch im letzten Drittel des 3. Jahrhunderts.

Bemerkung

Grabungskampagne und ihre Auswertung wurde im Rahmen eines Rückkehrstipendiums realisiert, das dem Autor dieses Beitrages im Jahre 2003 von der Alexander von Humboldt-Stiftung in Bonn (BRD) vergeben wurde. An dieser Stelle ist der Stiftung recht herzlich zu bedanken für die Möglichkeit dieses Forschungsvorhaben durchzuführen.

PhDr. Vladimír Varsík, CSc., Archeologický ústav SAV, Akademická 2, 949 01 Nitra, vladimir.varsik@savba.sk